

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 6, 2011 [Назад](#) [Головна](#)

УДК: 330.341.1

І. В. Оdotюк,

д.е.н., завідувач відділу економіки та організації високих технологій ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,

О. М. Фацевська,

к.е.н., старший науковий співробітник відділу економіки та організації високих технологій ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,

І. В. Дульська,

к.е.н., старший науковий співробітник відділу економіки та організації високих технологій ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,

О. А. Ткачова,

економіст відділу економіки та організації високих технологій ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ПЕРСПЕКТИВНІ СФЕРИ ІНВЕСТИВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ РОЗРОБОК В УКРАЇНІ

Визначено та здійснено економічний аналіз перспективних сфер інвестування інноваційних розробок в Україні; сформульовано порівняльні переваги доцільності участі вітчизняного та іноземного інвестиційного капіталу у розбудові відзначених напрямів; розроблено рекомендації щодо удосконалення державної політики стимулювання економічної активності в сфері перспективних інноваційних розробок.

The economic analysis is carried out and perspective spheres of investment of innovative developments in Ukraine are defined; comparative advantages of expediency of participation of the domestic and foreign capital in development of the specified directions are formulated; recommendations about improvement of the state policy of stimulation of economic activity in sphere of the perspective innovative developments are created.

Вступ. Тенденції українського ринку інноваційних розробок, з одного боку, та світова динаміка технологічних новацій і обмеженість глобального інвестиційного ресурсу, - з іншого, постають на сьогодні тими факторами, котрі висувають нові вимоги до системи державного управління інноваційним розвитком національної економіки. Останній десятирічний період трансформаційних перетворень в сфері інновацій не став визначальним в частині досягнення якісних зрушень, зокрема в напрямі наближення вітчизняної інноваційної системи до вимог і динаміки глобальних технологічних трансформацій. Дієвість механізму передбачення і вчасного нівелювання зовнішніх інноваційно-інвестиційних викликів визначається в Україні здебільшого суто формальними ознаками. Як наслідок, попри існування доволі структурованої і розгалуженої бази нормативно-правового регулювання науково-технічної та інноваційної діяльності, утвердження інновацій в якості домінуючого фактору відтворення економічного зростання відбувається вкрай повільно, а соціально-економічний розвиток характеризується посиленням процесів, котрі виокремлюють низку сфер життєдіяльності, в яких подальша пролонгація з пошуком інноваційних шляхів розв'язання нагальних проблем загрожує втратами і не лише виключно економічного характеру

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці пріоритетів розвитку національної економіки, зокрема в галузі науки та інновацій, присвячена низка фундаментальних наукових праць вітчизняних науковців, водночас дискусійність питання удосконалення структури пріоритетних напрямів залишається актуальною і сьогодні [1-7].

Постановка завдання. Враховуючи відзначене, метою написання даної статті було визначити та проаналізувати перспективи інноваційних розробок, інвестиційна участь у розбудові яких є найбільш доцільною з позиції необхідності розв'язання важливих проблем соціально-економічного розвитку України на сучасному етапі.

Основні результати дослідження. З урахуванням властивих нинішньому етапу також і зовнішніх тенденцій розвитку нових технологій, нагальною актуальністю щодо інвестування та активного інноваційного розвитку вирізняються на сьогодні в Україні наступні сфери:

- екологічно чисте сільськогосподарське виробництво (органічне виробництво);
- переробка твердих відходів;
- зелена енергетика;
- інформаційно-комунікаційні технології;
- розробка та виробництво новітніх лікарських препаратів.

Аргументами на користь доцільності інвестування відзначених сфер є:

- 1) Україна володіє значним потенціалом динамічного зростання внутрішнього ринку за кожним із відзначених інноваційних сегментів;
- 2) у 2010 році в Україні законодавчо затверджено нову систему пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, серед яких:
  - фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави;
  - інформаційні та комунікаційні технології;
  - енергетика та енергоефективність;
  - раціональне природокористування;
  - науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань;

- нові речовини і матеріали.

3) Україна успішно формує розвинену інституційну інфраструктуру в частині державного сприяння інноваційному розвитку економіки;

4) з 2012 року запроваджується інструмент державного замовлення на випуск інноваційної продукції;

5) у 2011 році за напрямом розвитку науково-технічної та інноваційної сфери затверджено Національний план дій на поточний рік в рамках впровадження

Програми економічних реформ на 2010-2014 рр., основні заходи якої спрямовані на:

- сприяння інтеграції вітчизняної науки у міжнародне наукове середовище;

- удосконалення системи фінансування науково-технічних досліджень;

- створення фонду підтримки патентування перспективних науково-технічних розробок за кордоном.

б) з позиції необхідного забезпечення прискореного розвитку перспективних інноваційних розробок Україна вирізняється:

- спроможністю до розширення відтворення достатньої кількості висококваліфікованого кадрового ресурсу;

- наявністю незайнятих ринкових ніш серійного виробництва високотехнологічного продукту;

- розвинутою науково-дослідною базою створення новітніх інноваційних розробок;

- потенціалом стійкого зростання внутрішнього ринку наукомістких товарів та послуг.

Органічне сільськогосподарське виробництво. Органічні продукти (від англ. organic food) — це продукція сільського господарства та харчової промисловості, яка виготовлена відповідно до затверджених правил (стандартів), що передбачають мінімізацію використання пестицидів, синтетичних мінеральних добрив, регуляторів росту, штучних харчових добавок, а також забороняють використання генетично-модифікованих продуктів (ГМО).

Враховуючи той факт, що Україна вже займає провідні позиції на світовому ринку органічної продукції та має значний потенціал для подальшого нарощування виробництва екологічно чистих продуктів харчування і задоволення як зростаючого внутрішнього попиту, так й збільшення обсягів експортних поставок, вважаємо, що розвиток органічного сільського господарства слід розглядати як один з пріоритетних напрямів інвестування й впровадження інноваційних розробок.

Конкурентні переваги України в цій сфері можна охарактеризувати за наступними напрямками.

1. На сьогодні площа сертифікованих сільськогосподарських угідь, задіяних під вирощування різноманітної органічної продукції, складає понад чверть мільйона гектарів. За цим показником Україна знаходиться на 21-му місці серед світових країн-лідерів органічного руху та на першому – в східноєвропейському регіоні, хоч порівняно із загальною площею сільськогосподарських угідь сертифіковані складають лише біля 0,7%, тоді як в інших країнах-виробниках органічної продукції – від 5% до більш, ніж 10%.

Територіально органічне сільськогосподарське виробництво зосереджено в аграрних регіонах з найбільш сприятливим станом навколишнього природного середовища: південних (Одеській, Херсонській), західних (Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Хмельницькій), а також Полтавській та Вінницькій областях. Впровадження заходів, спрямованих на поліпшення екологічної ситуації в інших найменш забруднених промисловим виробництвом регіонах (АР Крим, Чернівецька, Івано-Франківська області) дозволить значно розширити перелік центрів розвитку органічного виробництва, сприятиме відтворенню родючості ґрунтів та збереженню навколишнього середовища.

2. Органічне виробництво в Україні розвивається достатньо високими темпами, про що свідчать статистичні огляди Міжнародної федерації екологічного сільського господарства (IFOAM). Так, темп його зростання у 2008-2010 рр. склав понад 200% щорічно – від 600 тис. до 2,4 млн. євро. Якщо на початок 2003 р. було зареєстровано лише 31 сертифіковане органічне господарство, то до кінця 2009 їх кількість зросла майже у 4 рази, а загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель склала понад 270 тис. га. (табл. 1).

Таблиця 1.
Динаміка кількості господарств та площі оброблюваної ними органічної ріллі

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Площа ріллі, тис. га	164,4	239,5	240,0	242,0	242,0	249,9	270,0	270,2
Кількість господарств, одиниць	31	69	70	72	80	92	118	121

Джерело: за даними www.organic.com.ua

Також слід відзначити високу якість української продукції органічного виробництва, особливо зважаючи на те, що переважна частина органічних господарств сертифікована іноземними сертифікаційними компаніями відповідно до європейських стандартів.

3. Результати дослідження світового ринку органічних продуктів, проведене IFOAM, Дослідним інститутом органічного сільського господарства FiBL (Швейцарія) та іншими аналітичними організаціями за даними 2009 р., засвідчили, що його обсяг збільшився на 9,7% порівняно з попереднім роком і досяг 60 млрд. доларів (з них 26 млрд. доларів – європейський ринок). Згідно з прогнозними оцінками до 2014 року вартість світового ринку становитиме 96,5 млрд. доларів, а динаміка зростання складе 60,7% від рівня показників 2009 року. Такі високі прогностичні показники обсягів ринку та середньорічні темпи його зростання свідчать про існування значного, не покритого відповідною пропозицією, попиту на екологічно чисті продукти харчування.

До того ж, продуктовими групами спеціалізації українських органічних господарств є зернові, зернобобові та олійні культури, які, з однієї сторони, відіграють провідну роль у продовольчому забезпеченні населення світу і попередженні продовольчих криз, а з іншої (це стосується олійних культур) розглядаються як сировина для виробництва нових видів палива. Отже, для України важливо як розширити позиції на світовому ринку за цими товарами, так і зміцнити власну продовольчу безпеку.

4. Існують вагомні передумови для зростання внутрішнього попиту на продукцію органічного сільського господарства. Відзначеному „сприяє” і низька якість значної частини продуктів харчування на продовольчому ринку України. За даними проведеного компанією GfK Ukraine наприкінці 2009 р. дослідження, в усіх регіонах України є розуміння того, що являє собою органічна продукція і бажання таку продукцію споживати (загалом майже 40% людей знають, що таке органічні продукти харчування). Найбільш обізнаними в цій сфері є жителі великих міст (у першу чергу – Києва), а також західних областей, що пов'язано з порівняно частим відвідуванням їх мешканцями країн, в яких поширена органічна продукція, більш високим рівнем матеріального забезпечення і готовності купувати досить дорогі продукти харчування, активним користуванням Інтернетом, де поширюється обговорення здорового харчування.

В останні три роки спостерігається тенденція до наповнення внутрішнього ринку як власною органічною продукцією, так і виробами харчової промисловості на основі переробки органічної сировини. Зокрема, це крупи, соки, сиропи, повидло, сухофрукти, мед, м'ясні та молочні вироби.

5. За оцінками експертів впровадження органічного виробництва в Україні сприятиме підвищенню ефективності та прибутковості сільськогосподарського виробництва, розвитку сільських територій та зростанню рівня життя сільського населення, тобто виконуватиме важливу соціальну функцію в умовах занепаду багатьох сільських населених пунктів.

Таким чином, основні тенденції розвитку органічного сільського виробництва в Україні співпадають із загальносвітовими та європейськими. Перспективи зростання вітчизняного ринку органіки залишаються позитивними, а Україна, маючи значні конкурентні переваги для розвитку даного виробництва, має можливість увійти до групи країн-лідерів органічного руху. Розвиток органічного сільськогосподарського виробництва сприятиме збереженню та захисту сільськогосподарських

земель, зміцненню експортного потенціалу держави, підвищенню якості продуктів харчування і загального рівня добробуту її громадян.

Переробка твердих відходів. Проблема утилізації відходів є для України надзвичайно актуальною, оскільки ситуація з їх накопиченням на території нашої держави ускладнюється з кожним роком. До того ж, у зв'язку з усе більшим наближенням складу вітчизняних відходів до параметрів розвинених країн (зростання питомої ваги посуду і тари одноразового використання, пластику та інших полімерних матеріалів) їх кількість має сталу тенденцію до щорічного збільшення.

За оцінками науковців, екологів, громадських діячів, **стан справ у сфері поводження з відходами характеризується наступними параметрами:**

- концентрація всіх видів відходів на сьогодні становить близько 35 млрд. тонн (з яких 2,6 млрд. тонн – високотоксичні);
- існує понад 4,5 тис. сміттєзвалищ і полігонів відходів (з них лише 800 – офіційні), а загальна площа земель, зайнятих ними сягає 4% території країни, тоді як сміттєпереробних заводів – лише два;

- щорічно загальний обсяг побутових відходів збільшується приблизно на 50 млн. м³, а промислових – на 175 млн. м³;

- загальний обсяг накопичення твердих побутових відходів на полігонах становив близько 311 млн. тонн за даними 2009 р.;

- лише 1,6% із загального обсягу щорічно накопичуваних твердих побутових відходів піддається переробці (рис. 1).

Через відсутність комплексної системи управління відходами абсолютна більшість твердих побутових відходів (ТПВ) потрапляє саме на звалища, хоча їх склад свідчить про широкі можливості переробки. Зокрема, основними компонентами ТПВ є: харчові відходи – 35–50%, папір і картон – 10–15%, вторинні полімери – 9–13%, скло – 8–10%, метали – 2%, текстильні матеріали – 4–6%, дерево – 1%, будівельне сміття – 5%, інші відходи – 10%. За оцінками експертів **вторинно можна використовувати до 30-40% усіх твердих побутових**

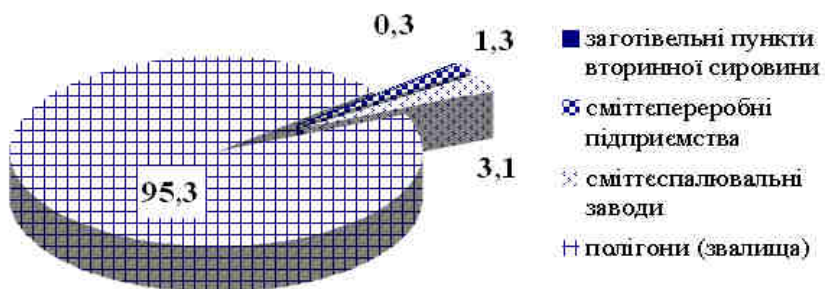

Рис. 1. Поводження з твердими побутовими відходами в Україні у 2009 р., %

Джерело: розраховано за даними www.constant.com.ua

відходів. На практиці у 2009 році заготівельними пунктами вторинної сировини було зібрано лише близько 30 тис. тонн, таким чином загальний обсяг збору вторинної сировини становить менше 10% утворених відходів.

Діюча модель поводження з побутовим відходами доволі проста – 97% зібраних побутових відходів заховуються на сміттєзвалищах і полігонах і 3% – утилізується на сміттєпереробних заводах. Розвиток нової моделі передбачає застосування сучасних методів і технологій поводження з побутовим відходами на основі впровадження системи мінімізації їх утворення, роздільного збирання в місцях утворення, сортування, максимально можливої переробки як вторинної сировини, обробки та заховання на спеціалізованих полігонах тієї частини відходів, яку технологічно неможливо, екологічно небезпечно або економічно не вигідно переробляти.

Отже, переробка твердих побутових та промислових відходів має стати одним з головних напрямів залучення інвестиційних коштів і застосування новітніх технологій.

Організація підприємств з переробки твердих побутових відходів в Україні є достатньо привабливим напрямом вкладення інвестиційних ресурсів: конкурентне середовище цілком сприятливе, сировини – більш, ніж достатньо. Досить коротким є строк окупності інвестованих коштів – від 6 місяців до 2 років при достатньо високому рівні рентабельності виробництва – від 20% до 50%. До того ж підприємства цього виду діяльності як правило крім "чистої" переробки відходів, освоюють й виробництво різноманітних виробів з вторинної сировини, а впровадження технологій глибокої переробки відходів дозволить максимізувати рентабельність виробництва. Поряд з цим, організація універсального заводу з переробки всіх видів ТПВ потребує значних інвестицій – понад 20 млн. доларів. Для організації цеху з переробки одного з видів ТПВ потрібно від 50 до 300 тис. доларів.

Незважаючи на те, що у поточному році значно посилилась державна підтримка діяльності з переробки відходів, зокрема, розпочалась реалізація національного проекту "Чисте місто", який передбачає будівництво у 10 містах України нових сучасних комплексів з переробки та утилізації твердих побутових відходів, прийняті постановою Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 р. №541 "Про внесення змін до Правил надання послуг з вивезення побутових відходів", якою запроваджено роздільне збирання та сортування побутових відходів, і доручення Президента України від 30.05.2011 р. "Щодо підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері поводження з відходами", **першочергово, для поліпшення ситуації у сфері поводження з відходами органи виконавчої влади мають вжити наступні заходи:**

- обов'язкове запровадження системи роздільного збирання, сортування й сепарації ТПВ в місцях їх утворення, оскільки лише у такому випадку можлива їх переробка як вторинної сировини;

- розширення мережі пунктів прийому вторинної сировини комунальними підприємствами та комерційними структурами (останнє потребує спрощення дозвільних процедур на певні види діяльності у сфері поводження з відходами);

- вдосконалення системи збору і транспортування сміття до пунктів призначення;

- встановлення додаткових сміттєсортувальних ліній у місцях переробки та заховання відходів, що дозволить більш раціонально використовувати територіальний ресурс полігонів і зменшить ймовірність надзвичайних ситуацій під час зберігання відходів;

- створення нових полігонів під розміщення ТПВ з дотриманням всіх екологічних вимог щодо гідроізоляції для запобігання проникненню отруйних речовин у водоносні шари ґрунту;

- ліквідація стихійних сміттєзвалищ, встановлення значних штрафних санкцій за несанкціоноване скидання (вивіз) відходів;

- організація національної системи моніторингу і контролю за поводженням з твердими побутовими відходами, складовими якої мають бути підсистеми різних рівнів (обласні, районні, міські тощо), які б дозволяли отримувати інформацію про поводження з відходами з мінімальним часовим лагом. Дані такої системи мають бути доступні через мережу Інтернет для всіх громадян України;

- активізація інформаційно-роз'яснювальної роботи з населенням та суб'єктами господарювання всіх організаційно-правових форм і видів діяльності щодо необхідності належного поводження з відходами для їх подальшої переробки.

Очікуваним результатом зазначених заходів має стати підвищення рівня використання твердих побутових відходів до 30-40% їх загального обсягу на основі інноваційних технологій переробки вторинної сировини.

Зелена енергетика. Проблема джерел покриття економічних і суспільних потреб енергетичними ресурсами постає для кожної країни. Все більший вплив на її вирішення справляють альтернативні види палива (АВП) та відновлювальні джерела енергії (ВДЕ).

Зі вступом до Європейського енергетичного співтовариства Україна зробила перші кроки до формування прозорого ринку ВДЕ. За оцінками Європейсько-української енергетичної асоціації вже найближчим часом, не змінюючи структуру посівів, Україна може щороку виробляти з біомаси 15% усієї потрібної їй електричної енергії, та значну частину автомобільного пального, зокрема, понад мільйон тонн біодизеля, два мільйони тонн біоетанолу, що здатний замінювати бензин, і 120 мільйонів тонн біогазу, що складає третину усіх газових потреб України.

Однак на кінець 2009 р. частка відновлюваних джерел електроенергії в електробалансі України, як і Росії, була незначною і складала, відповідно, 0,3% та 1,0%. Таку ситуацію має виправити впровадження заходів, передбачених нещодавніми змінами до Державної цільової економічної програми з енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 рр., що дозволить вже у поточному році досягти зниження енергоємності ВВП України на 3,3% порівняно з 2010 роком і забезпечити зменшення частки природного газу та нафтопродуктів на 3 млрд. м³. Зазначеною Програмою заплановано, що з 2015 року частка енергії, отриманої з „чистих” джерел, в енергетичному балансі України має скласти не менше 10% (тоді як у Російській Федерації за прогнозом Міністерства енергетики РФ – до 2,5%), а у 2030 р., відповідно до Енергетичної стратегії України, схваленої Кабінетом Міністрів України, до 30% енергії має вироблятися за рахунок відновлювальних джерел. Загальний прогнозний розподіл заміщення первинних енергоресурсів до 2015 р. представлений на рис. 2.

В цілому, **Україна має значний технічно-досяжний потенціал вироблення енергоносіїв з ВДЕ та АВП – понад 98,0 млн. тонн умовного палива на рік**, з яких найбільші частки припадають на біоенергетику, вітроенергетику, енергетику довкілля та геотермальну енергетику. В той же час, згідно з результатами опитування, проведеного на сайті Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, найбільшими перешкодами для розвитку відновлюваної енергетики в Україні є відсутність стимулів та преференцій для підприємств-виробників обладнання для зеленої енергетики, недосконалість законодавчої бази, відсутність необхідних фінансових ресурсів,

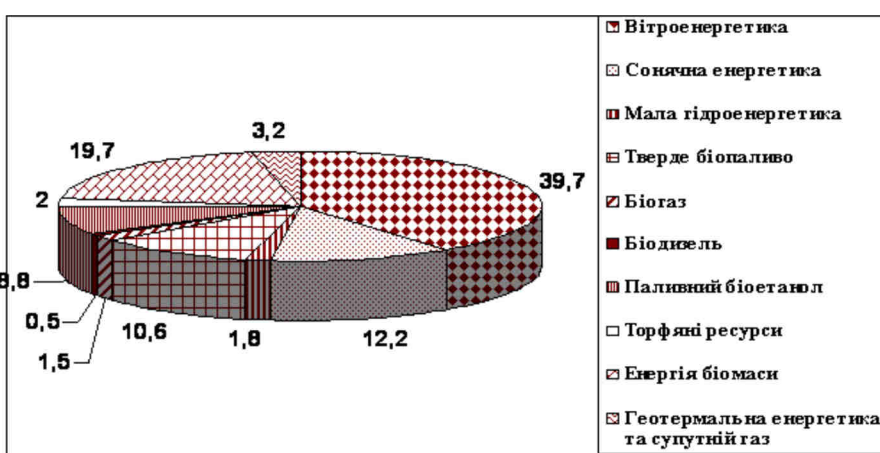

Рис. 2. Заміщення первинних енергоресурсів за рахунок відновлюваних джерел енергії

Джерело: розраховано за даними Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010-2015 роки [8].

недостатність інформації. Отже, необхідним є розроблення і послідовне втілення органами державної влади системи заходів стимулювання підприємницької діяльності у сфері зеленої енергетики, а також залучення вітчизняних та іноземних інвесторів до фінансування таких проектів.

Зазначимо, що згадувана Державна програма енергоефективності на 2010-2015 рр. передбачає фінансування проектів з розвитку ВДЕ в обсязі 269,22 млрд. грн. Важливо, що переважну частку інвестицій – 95,1% – планується профінансувати за рахунок приватних інвесторів, а кошти державного і місцевих бюджетів відіграватимуть стартову і стабілізуючу роль в цьому процесі. На користь такого сценарію працює ряд заходів державної політики стимулювання електроенергетики з ВДЕ, у т.ч. запровадження стимулюючого диференційованого коефіцієнту «зеленого» тарифу для електроенергії (зокрема, виробленої малими ГЕС – 0,8; вітростанціями – 1,2-2,1; з біомаси – 2,3; з сонячної енергії – 4,8-4,6); конкурсний відбір пілотних проектів з будівництва вітро- та сонячних парків, модернізація інфраструктури енергосистем.

Оптимізація енергобалансу на користь ВДЕ потребує законодавчої підтримки. Так, з метою розвитку виробництва, що забезпечують розвиток зеленої енергетики в Україні, законодавчо встановлено поступове підвищення ступеня локалізації виробництва сировини, матеріалів, основних фондів, робіт та послуг українського походження у вартості будівництва об'єкта електроенергетики з використанням АВП з 1 січня 2012 р. – до 30%, з 1 січня 2014 р. – до 50%.

Удосконалення нормативної бази у сфері альтернативної енергетики передбачається здійснити шляхом уніфікації термінології та її адаптації до норм Європейського Союзу, спрощення національних дозвільних процедур для виробників енергії з відновлюваних та альтернативних джерел.

Підвищенню інвестиційної привабливості вітчизняної альтернативної енергетики для приватних інвесторів сприятимуть і зміни до податкової законодавства, які стимулюють використання АВП: звільняється від оподаткування 80% прибутку підприємств від продажу виробленого в Україні устаткування, що працює на ВДЕ (самохідні сільськогосподарські машини та енергетичні установки на біопаливі до 1 січня 2020 р. повністю звільняються від податку на прибуток), матеріали, сировина, устаткування та комплектуючі, які будуть використовуватися у виробництві енергії з ВДЕ, устаткування для виробництва АВП. З 1 січня 2011 р. на 10 років звільняється від оподаткування прибуток підприємств від продажу електроенергії з ВДЕ. До 1 січня 2020 р. звільняється від оподаткування прибуток підприємств - виробників біопалива. Податок на земельні ділянки для розміщення об'єктів енергетики з ВДЕ буде справлятися у розмірі 25% від встановленого.

Важливою складовою АВП в Україні може стати сонячна енергія. Головною передумовою розвитку сонячної електроенергетики є те, що в Україні сонячна радіація по всій території становить від 1070 до 1500 Квт/ч на кв. м. Стан її розвитку представлений у таблиці 2.

Таблиця 2.

Частка сонячної енергетики у структурі потужностей та виробництва електроенергії з відновлювальних джерел

	Введені потужності, МВт	Випуск електроенергії, млн кВт / год.

Загальні встановлені характеристики генеруючого обладнання з виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії, з них:	156,094	303,715
сонячних електростанцій	7,5	9,234
у % до підсумку	4,8	3,04

Джерело: за даними www.naer.gov.ua

Сонячна енергетика могла б частково вирішити енергетичні проблеми України, оскільки світовий попит на обладнання для сонячної електроенергетики постійно зростає і Україна могла б посісти належне місце на ринках цієї продукції південних країн третього світу. З іншого боку, економіка **України має відповідні потужності з виробництва необхідних компонентів та створення інфраструктури такої енергетики**. Виробничі можливості провідних вітчизняних виробників мікроелектроніки – "КВАЗАР", "ІРВА" (м. Київ), "Гравітон" (м. Чернівці), "Хартрон" (м. Харків), "Гамма" і "Електроавтоматика" (м. Запоріжжя), "Дніпро" (м. Херсон), "Позитрон" (м. Івано-Франківськ) дозволяють проводити повний технологічний цикл створення сонячних елементів. Україна також має висококваліфікований науковий потенціал в цій галузі – Інститут фізики напівпровідників та Інститут електродинаміки НАНУ, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича, Національний технічний університет "КПІ".

На сьогодні, а встрійською компанією Activ Solar завершено будівництво і розпочато введення в експлуатацію сонячної електростанції потужністю 20 мегават у Сакському районі АР Крим, яка є першою чергою проекту "Охотнікове". Станція займає площу 40 га і буде виробляти 25 тис. мегават-годин електроенергії на рік, якої досить, щоб задовольнити потреби близько 5 тис. домашніх господарств і скоротити на 20 тис. тонн викиди вуглекислого газу.

У найближчій перспективі розвитку сонячної електроенергетики передбачається збільшення потужностей виробництва сонячної енергії до 200 МВт у 2012 р., будівництво сонячної електростанції на півдні Вінницької області (її першу чергу компанія "Рентехно" планує ввести в експлуатацію влітку поточного року), введення в експлуатацію енергогенеруючих сонячних установок загальною потужністю 1 тис. МВт. в Криму та будівництво сонячних електростанцій такої ж загальної потужності в Одеській, Херсонській та Миколаївській областях.

Очікується, що за рахунок сонячної енергетики буде заміщено біля 6 млн. тонн умовного палива або 12,2% його загальної кількості. За експертними оцінками використання сонячної енергії дозволить Україні повністю забезпечити потребу в електроенергії 11 областей, вітроенергетики – 6 областей.

Таким чином, заміщення частини електроенергії, що виробляється з використанням традиційних енергоносіїв, на відновлювальну призведе до важливих структурних змін в енергоспоживанні, а саме – зменшення споживання вуглеводнів, що сприятиме послабленню енергозалежності України, підвищення конкурентоспроможності української продукції за рахунок зниження енерговитрат, покращення загальної екологічної ситуації внаслідок скорочення викидів вуглецю.

Інформаційно-комунікаційні технології. На сьогодні **рівень та можливості України щодо розвитку сфери інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) характеризуються наступними оцінками:**

- у 2010 році Україна увійшла до складу топ-30 країн світу за рівнем розміщення аутсорсінгу ІТ-послуг (за оцінками аналітичної агенції Gartner);
- Connectivity Scoreboard 2011: за рівнем ефективності використання ІКТ Україна серед країн з ресурсно-орієнтованою економікою посіла 8 місце

(консалтингові компанії Berkely Research Group, Communicea);

- за індексом інноваційної привабливості Україна в 2010 році посіла 69 місце серед 110 досліджуваних країн (дослідницький центр Legatum);
- Economist Intelligent Unit: в рейтингу країн з найвищим кадровим потенціалом Україна в 2010 році зайняла 43 місце.

Асоціація компаній Центральної та Східної Європи в сфері послуг ІТ-аутсорсінгу (Central and Eastern Europe Outsourcing Association) за підсумком 2010 року презентувала огляд, аналіз окремих положень якого надав можливість визначення та структурування рейтингових оцінок місця України з-поміж країн регіону за обсягом внутрішнього ринку інформаційних послуг, динамікою експорту та рівнем використання висококваліфікованого кадрового ресурсу (рис. 3, 4).

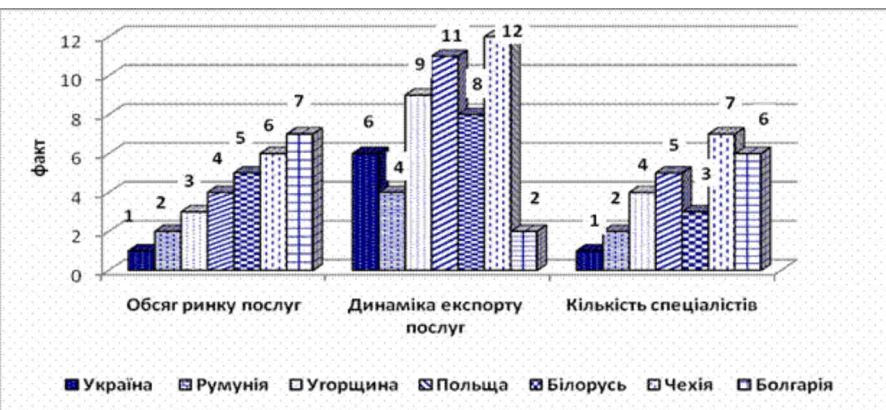

Рис. 3. Рейтинг країн Центральної та Східної Європи у сфері аутсорсінгу ІТ-послуг, фактичні оцінки

Джерело: розраховано за даними Central and Eastern Europe IT Outsourcing Review 2010 (Central and Eastern Europe Outsourcing Association, www.ceeoa.org) [9].

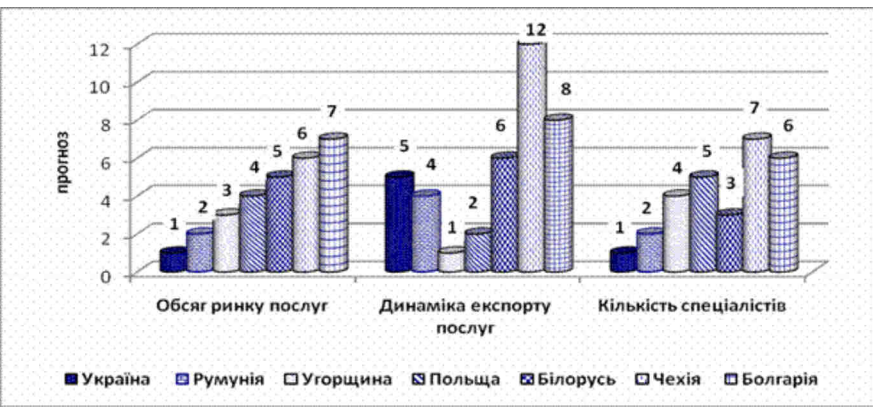

Рис. 4. Рейтинг країн Центральної та Східної Європи у сфері аутсорсінгу ІТ-послуг, прогнози оцінки

Джерело: розраховано за даними Central and Eastern Europe IT Outsourcing Review 2010 (Central and Eastern Europe Outsourcing Association, www.ceeo.org) [9].

- річний темп зростання одного з секторів вітчизняної ІТ-галузі – електронної комерції – за останній період перевищив світовий та російський аналоги (відповідно 19 та 35%) і сягнув 80%;
- Україна має значний потенціал розвитку електронної комерції, адже досягнувши в 2010 році обсягу продажів у 1 млрд. дол. США, її частка в структурі обсягу роздрібною торгівлі не перевищує 0,4% (РФ – 1,6%, США – 4%);
- Україна є найбільш динамічним інтернет-ринком в регіоні Центральної та Східної Європи – зростання кількості користувачів у 2010 році склало 15% (РФ – 14, Польща – 7%);
- відбувається становлення системи податкового стимулювання розвитку сфери ІКТ.

Розробка та виробництво новітніх лікарських препаратів. Український фармацевтичний ринок є другим за обсягом серед країн СНД після Росії. За результатом 2010 року загальний обсяг вітчизняного ринку ліків, включно з роздрібним та госпітальним сегментами становив майже 3 млрд дол. Ринок активно розвивається, однак двозначні темпи зростання не відображають його інвестиційний потенціал повною мірою.

За оцінками вітчизняних та зарубіжних експертів та агенцій перспективи зростання фармацевтичного ринку України залишаються позитивними (рис. 5).

Серйозним поштовхом до розвитку галузі може стати зростання світового та вітчизняного ринків генериків, оскільки переважна більшість українських приватних фармвиробників зорієнтовано на випуск генеричних ліків, а понад 90% ліків на фармацевтичному ринку України – генерики.

Рис. 5. Динаміка українського фармацевтичного ринку: фактичний стан у 2005-2010 рр. та прогнози до 2013 р.

Джерело: за даними www.apteka.ua

На сьогодні в розрахунку на душу населення Україна займає 4-е місце серед країн СНД за рівнем витрат на лікарські засоби. При цьому, витрачаючи на придбання лікарських препаратів іноземного виробництва 55% (1,94 млрд. грн.) річного обсягу державних закупівель, Україна має високий потенціал імпортозаміщення (рис. 6).

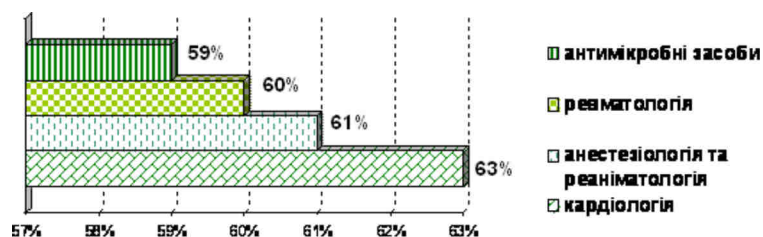

Рис. 6. Частка іноземних лікарських препаратів, які можуть бути заміщені ліками вітчизняного виробництва

Джерело: за даними www.medsvit.org

Але, як свідчить статистика, протягом останніх 10 років частка вітчизняних засобів на фармацевтичному ринку постійно скорочувалась (з 39 % у 2005 р. до 26,5 % у 2011 р.). Для створення нормативно-правової бази впровадження імпортозаміщення підготовлено проект концепції Державної цільової програми «Розвиток імпортозамінних виробництв в Україні та заміщення імпортованих лікарських засобів вітчизняними, у тому числі біотехнологічними препаратами та вакцинами на 2011-2021 роки», який, однак, був неоднозначно оцінений учасниками фармацевтичного ринку.

З 2011 р. Україна офіційно приєдналася до міжнародного об'єднання «Система співробітництва фармацевтичних інспекцій» (PIC/S), що дозволить у короткостроковій перспективі закріпитися на ринку ЄС і освоїти ринки Азії, Африки та інших країн, що швидко зростають, і в яких спостерігається дефіцит недорогих і якісних препаратів. Проте збільшення потреби в сучасних методах лікування (біотерапія) і недостатній рівень фінансування НДДКР вітчизняними виробниками сприятимуть посиленню для них конкуренції з боку крупних міжнародних фармкомпаній.

Крім експорту продукції, освоєння Україною закордонних ринків фармацевтичної продукції може відбуватися шляхом створення спільних виробництв. Так, у Польщі створено СП «Варшава-Фармак» з розфасовки готових лікарських засобів українського заводу «Фармак». Поряд з цим зацікавленість іноземних інвесторів у локалізації їх виробництв в Україні або придбанні українських компаній є значно більшою, зокрема, її виявили такі крупні міжнародні компанії, як Lek, Sagmel, Eli Lilly, Baeug, GlaxoSmithKline, KRKA та інші. Вже створені спільні підприємства з Gedeon Richter, між словацькою Slovafarma і українським "Киїмедпрепарат" ("У-Фарма").

Для розвитку передової, орієнтованої на експорт української фармацевтичної промисловості необхідна розробка і впровадження комплексу заходів. Як зазначають представники провідних компаній, конкретними пропозиціями для його здійснення могли б стати:

- оптимізація умов державних закупівель у першу чергу щодо децентралізації процесу закупівель та забезпечення рівномірного протягом року його фінансування;
- запровадження системи реімбурсації (тобто відшкодування населенню вартості лікування з державних та/або недержавних страхових фондів) як стабільного чинника, що сприятиме трансферу технологій на ринок зі стабільним споживанням;
- стимулювання проведення клінічних випробувань на території країни;
- створення програми сприяння трансферу технологій – не тільки виробничих, але й маркетингових і науково-дослідних (в іншому разі в країні може з'явитися багато виробничих майданчиків, які нічим буде завантажити).

Висновки та перспектива подальших досліджень. Резюмуючи представлені вище результати, головним висновком дослідження є виявлена та економічно аргументована перспектива інвестування інноваційних розробок в Україні, пріоритет розбудови яких визначається, насамперед, сучасними соціально-економічними вітчизняними реаліями та глобальними тенденціями розвитку нових технологій. Успішності реалізації перспективних інноваційних розробок покликани сприяти сформульовані нами наступні рекомендації в сфері державного регулювання інноваційного розвитку, серед яких головними визначено заходи щодо:

1) завершення розробки Національної стратегії розвитку відновлюваних джерел енергії відповідно до зобов'язань за міжнародними угодами, укладеними при вступі до Європейського енергетичного співтовариства. У ній визначити важелі державної підтримки розвитку електростанцій, які працюють на відновлюваних ресурсах та запровадити врахування екологічної складової у вартості енергії, виробленої з використанням традиційних джерел.

2) доопрацювання з урахуванням зауважень основних положень відхиленого Президентом Закону України "Про органічне виробництво" (ухваленого Верховною Радою України 21 квітня 2011 р.), оскільки основною перешкодою на шляху активізації органічного руху в Україні є відсутність відповідної законодавчої та нормативно-правової бази, яка б окреслила державну політику у сфері органічного виробництва, визначила систему його державної підтримки та стимулювання подальшого розвитку.

3) розроблення і прийняття оновленого стратегічного документу загальнонаціонального рівня на основі Програми поводження з твердими побутовими відходами, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 04.03.2004 р. №265, в якому необхідно визначити основні параметри системи поводження з відходами в Україні. Зазначена система має передбачати: мінімізацію утворення відходів, впровадження роздільного їх збирання в місцях утворення, сортування, максимально можливої переробки в якості вторинної сировини, обробку та захоронення на спеціалізованих полігонах тієї частини відходів, яку технологічно неможливо, екологічно небезпечно або економічно не вигідно переробляти.

4) з урахуванням позицій ініціаторів внесеного на розгляд Верховної Ради України 31.03.2011 р. законопроєкту № 8321 та Асоціації підприємств інформаційних технологій України залишити на поточний бюджетний рік норми податкового кодексу (підпункт 196.1.14 пункту 196.1 ст. 196) в частині звільнення від податку на додану вартість послуг з розробки, поставки, тестування ПЗ, а також обробці даних та консультацій з питань інформатизації, незмінними. З наступного року внести зміни та ввести в дію відповідні нормативні положення Кодексу, котрі б регламентували період та умови дії пільгового режиму оподаткування підприємств в сфері інформаційних послуг.

5) доопрацювання проєкту концепції Державної цільової програми «Розвиток імпортозамінних виробництв в Україні та заміщення імпортованих лікарських засобів вітчизняними, у тому числі біотехнологічними препаратами та вакцинами на 2011-2021 роки» у напрямі приведення його у відповідність з нормами чинного законодавства України та міжнародними угодами, які були підписані при вступі до Світової організації торгівлі. Посилити у зазначеному проєкті комплекс заходів щодо зниження фінансового навантаження на систему охорони здоров'я та пацієнтів. Врахувати при доопрацюванні зазначеного проєкту досвід Російської Федерації, зокрема щодо створення системи сприяння трансферу виробничих, маркетингових й науково-дослідних технологій в країну.

Список використаних джерел

1. Економічна оцінка державних пріоритетів технологічного розвитку / за ред. д-ра екон. наук Ю.М.Бажала ; Ін-т економ. прогноз. НАН України – К., 2002. – 320 с.
2. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. акад. НАН України В.М.Гейця. – К. : Ін-т екон. прогноз.; Фенікс, 2003. – 1008 с.
3. Семиноженко В.П. Україна: шлях до постіндустріальної цивілізації / В.П. Семиноженко. – Харків : Константа, 2005. – 360 с.
4. Україна у вимірі економіки знань / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К. : "Основа", 2006. – 592 с.
5. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: у 3 т. / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.С. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2007. – Т. 1: Економіка знань – модернізаційний проєкт України. – 544 с.
6. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави : нац. доп. / за заг. ред. В.М.Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
7. Одотюк І.В. Технологічна структура промисловості України: реалії та перспективи розвитку / І.В. Одотюк ; НАН України ; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2009. – 304 с.
8. За даними сайту «Правові системи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua>.
9. Central and Eastern Europe IT Outsourcing Review 2010. Central and Eastern Europe Outsourcing Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ceeoa.org>.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"